

**VEŘEJNÉ POLITIKY V ČESKÉ REPUBLICĚ
V LETECH 1989–2009**

STANISLAV BALÍK, ONDŘEJ CÍSAŘ, PETR FIALA A KOL.

CENTRUM PRO STUDIUM DEMOKRACIE A KULTURY

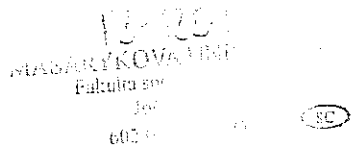
Balík, Stanislav

Veřejné politiky v České republice v letech 1989–2009 / Stanislav Balík, Ondřej Císař, Petr Fiala a kol. – 1. vyd. – Brno : Pro Institut pro srovnávací politologický výzkum Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity (ISPO) vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010. – 695 s. – (Srovnávací politologie ; sv. č. 13)
ISBN 978-80-7325-236-6 (CDK)

35:32 * 328/329 * (437.3)

- veřejná politika – Česko – 1989–
- Česko – politika a vláda – 1989–
- kolektivní monografie

32 – Politika [15]

Tato kniha byla zpracována v rámci výzkumného záměru
Politické strany a reprezentace zájmů v soudobých evropských demokraciích
(kód MSM0021622407).

© Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010

ISBN 978-80-7325-236-6

OBSAH

STANISLAV BALÍK, ONDŘEJ CÍSAŘ

České veřejné politiky: úvod	11
1. Úvod	11
2. Veřejné politiky a rámec jejich analýzy	12
3. Polity: politický kontext	13
4. Politics: konfigurace politických aktérů	16
5. Periodizace	18
6. Dědictví „komunismu“ a transformace	21
7. Evropeizace	23
8. Závěr	27
9. Prameny a literatura	28

MIROSLAV MAREŠ

1. Bezpečnostní politika	30
1.1 Charakteristika bezpečnostní politiky	30
1.2 Legislativní rámec a aktéři bezpečnostní politiky	34
1.3 Vývoj bezpečnostní politiky od roku 1989	45
1.4 Současné klíčové problémy bezpečnostní politiky	59
1.5 Perspektivy bezpečnostní politiky	67
1.6 Prameny a literatura	69

DOMINIKA J. ONDRÁČKOVÁ, STANISLAV BALÍK

2. Církevní politika	73
2.1 Charakteristika církevní politiky	73
2.2 Legislativní rámec a aktéři církevní politiky	74
2.3 Vývoj církevní politiky od roku 1989	88
2.4 Současné klíčové problémy církevní politiky	103
2.5 Perspektivy církevní politiky	107
2.6 Prameny a literatura	108

10. POLITIKA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

KATEŘINA VRÁBLÍKOVÁ¹

10.1 Charakteristika politiky životního prostředí

Environmentální politiku či politiku životního prostředí² lze definovat jako „úmyslné jednání zaměřené na regulaci lidských aktivit tak, aby předcházely, omezovaly a zmírňovaly škodlivé vlivy na přírodu a přírodní zdroje, a zajistily, že změny způsobené lidskou činností na životním prostředí nebudou škodlivě působit na lidi.“³ Ve srovnání s jinými politikami představuje politika životního prostředí spíše novou oblast. I když je možné v některých zemích nalézt politické aktivity ohledně znečištění vody či vzduchu již v 19. století, ekologie a otázka životního prostředí se staly důležitým politickým tématem a součástí portfolia vládních politik jednotlivých zemí až v 60. letech 20. století.⁴

Obecně lze politizaci environmentální agendy chápat jako jeden z nejvýraznějších projevů „postmaterializace“ západních společností. Tyto státy prošly procesem zásadních společenských, ekonomických, demografických a technologických změn. V těchto společnostech došlo vedle růstu životní úrovně a gramotnosti i k posunu od tzv. materiálních zájmů k post-materialistickým hodnotám, jako jsou právě ochrana životního prostředí, lidská práva, genderová rovnost, aktivní občanství atd.⁵

V 60. letech tak začala veřejnost „post-materializujících se“ společností vůbec rozpoznávat problémy životního prostředí, jako je vy-

¹ Děkuji P. Jehličkovi a editorům za komentáře k tomuto textu.

² V současnosti se i v českých vládních dokumentech používají oba termíny – environmentální politika a politika životního prostředí – jako synonyma. Stejným způsobem bude s oběma pojmy pracovat i tento text.

³ McCORMICK, J. *Environmental Policy in the European Union. The European Union Series*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2001, p. 21.

⁴ KNILL, C. *Environmental Policy*. In PETERS, B. G. – PIERRE, J. Eds. *Handbook of Public Policy*. London, Thousand Oaks: Sage Publications, 2006, p. 249.

⁵ INGLEHART, R. *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press, 1997.

čerpateľnost zdrojů surovin, a noviny začaly zveřejňovat informace o ekologických katastrofách, jako byl např. „velký londýnský smog“ v roce 1952.⁶ Zároveň s tím vznikla celá řada občanských iniciativ a skupin, které se začaly věnovat ekologickým tématům a snažily se zburcovat veřejné mínění a politiky k řešení této problematiky. Vedle ostatních témat jako byla lidská či ženská práva se tak v 60. letech mobilizovalo zelené hnutí jako stěžejní součást tzv. nových sociálních hnutí. Jako politicko-organizační vyústění těchto zásadních sociálně-ekonomicko-kulturních změn je v politologii nahlížen vedle mobilizace environmentálního hnutí také vznik stran zelených, které přenesly environmentální agendu na půdu parlamentů a od 70. let se staly významnou součástí řady západoevropských stranických systémů.

Hlavními mezníky ve vývoji environmentální politiky byly první „ekologický summit“ Konference OSN o životním prostředí člověka ve Stockholmu v roce 1972 a Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru v roce 1992. Díky těmto summitům se oblast ochrany životního prostředí definitivně stala předmětem politické agendy jak na národní, tak mezinárodní úrovni.⁷ V roce 1987 vydalo OSN zprávu *Naše společná budoucnost*, která definovala dodnes platný hlavní princip světové environmentální politiky – udržitelný rozvoj. Podle zprávy je trvale udržitelný rozvoj „takový způsob rozvoje, který uspokojuje potřeby přítomnosti, aniž by oslaboval možnosti budoucích generací naplňovat jejich vlastní potřeby“.⁸

Celkově je politika životního prostředí značně internacionalizovanou oblastí. Ekologické problémy a hrozby totiž nerespektují hranice národních států a řada environmentálních problémů má globální charakter, takže vyžadují celosvětově koordinované řešení. Oblast životního prostředí také představuje jednu z hlavních priorit Evropské unie, která se značně angažuje v prosazování environmentální politiky jak ve svých členských zemích, tak v celosvětovém měřítku.⁹

⁶ MOLDAN, B. *Podmaněná planeta*. Praha: Karolinum, 2009, s. 276; McCORMICK, J. c. d., p. 249.

⁷ MOLDAN, B. c. d., s. 276.

⁸ *Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development* [online]. Center for a World in Balance, 2009.

⁹ Vice viz JORDAN, A. – LIEFFERINK, D. *Environmental Policy in Europe: The Europeanization of National Environmental Policy*. London: Routledge, 2004.

10.2 Legislativní rámec a aktéři politiky životního prostředí

Legislativa představuje obecně jeden z nejdůležitějších nástrojů naplňování jednotlivých politik a nejinak je tomu i v případě environmentální politiky. Otázka životního prostředí je zakotvena už v Ústavě ČR. Ta zavazuje stát dbát „...o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství“.¹⁰ V Listině základních práv a svobod je zakotven princip trvale udržitelného rozvoje a každému je přiznáno právo na příznivé životní prostředí a informace o něm.¹¹

Právní normy týkající se životního prostředí se rozlišují na normy průřezové, které se týkají např. poskytování informací, a normy specifické, které se věnují jednotlivým oblastem životního prostředí.¹² Problematika životního prostředí je upravena celkem více než 30 zákony; obecnější normou, která má více zastřešující charakter, je zákon o životním prostředí (z. č. 17/1992 Sb.). Většina současných legislativ týkající se životního prostředí je výsledkem harmonizace českého práva s normami Evropské unie (více viz dále). Problematika životního prostředí totiž představuje pro EU jednu z prioritních oblastí a právě v této politice je její činnost velice výrazná.

Základním koncepčním dokumentem současné environmentální politiky je Státní politika životního prostředí ČR 2004–2010 (SPŽP), která byla vládou ČR schválena v roce 2004. Státní politika navazuje na dřívější vládní dokumenty tohoto typu a vychází ze závazků, které pro ČR plynou z členství v EU, OSN a OECD. Tento dokument definuje priority a cíle české politiky životního prostředí, aktuální problémy, nástroje řešení politiky atp. SPŽP představuje základní referenční rámec problematiky životního prostředí pro všechny ostatní orgány jak z hlediska sektorových politik, tak všech úrovní vlády, tj. mezinárodní, celostátní, krajské i místní úrovně. SPŽP 2004–2010 je oproti dřívějšímu programu a v návaznosti na principy udržitelného rozvoje vedena snahou o větší integraci problematiky životního pro-

¹⁰ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, čl. 7.

¹¹ Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, čl. 35.

¹² MOLDAN, B. c. d., s. 272.

středí do ostatních sektorových politik, tak aby SPŽP nebyla pouze dokumentem „jednoho resortu“.¹³

Obecně má česká environmentální politika směřovat 1) ke zlepšení kvality životního prostředí, 2) k uplatnění principů udržitelného rozvoje¹⁴ a integraci hlediska životního prostředí do sektorových politik a 3) k efektivnosti a sociální přijatelnosti environmentálních programů.¹⁵ Ochrana životního prostředí je vedena několika základními zásadami. Jedná se o zvyšování povědomí veřejnosti o otázkách životního prostředí, zapojení veřejnosti, což má prakticky znamenat zahrnutí občanů do rozhodovacích procesů, či o zásadu „hospodaření se zdroji a udržitelná spotřeba“. Dále je to princip předběžné opatrnosti, který je vyjádřením zásady prevence, kdy v případech, ve kterých není dostatek vědeckých poznatků nebo dostatečně přesně zjištělná rizika, je potřeba přijímat ta tvrdší ochranná opatření z portfolia možných. Mezi další zásady české environmentální politiky patří také zásada „znečišťovatel platí“ a snaha integrace se sektorovými politikami, tedy zapojení environmentálního hlediska i do jiných politik.¹⁶

Současná politika životního prostředí se soustřeďuje na čtyři prioritní oblasti, které reflektují stav životního prostředí, právo EU a principy udržitelného rozvoje: Jedná se o 1) ochranu přírody, krajiny a biologické rozmanitosti, 2) udržitelné využívání přírodních zdrojů, materiálové toky a nakládání s odpady, 3) životní prostředí a kvalitu života a 4) ochranu klimatického systému Země a omezení dálkového přenosu znečištění ovzduší.¹⁷

Pro dosažení stanovených cílů je definována řada nástrojů realizace Státní politiky životního prostředí. Vedle právních a institucionálních nástrojů, které budou rozebrány podrobněji dále, je to mimo jiné zvyšování povědomí veřejnosti v otázkách životního prostředí. SPŽP chápe veřejné mínění jako důležitou podmínku uskutečnění celé politiky. Dále jsou to informační nástroje či mezinárodní spolupráce.

¹³ Více viz *Státní politika životního prostředí České republiky 2004–2010*.

¹⁴ Trvale udržitelný rozvoj je definován jako „takový rozvoj, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo splnění potřeb generací příštích a aniž by se to dělalo na úkor jiných národů“ (*Státní politika životního prostředí České republiky 2004–2010*, s. 3).

¹⁵ *Tamtéž*, s. 6.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 8–10.

¹⁷ *Tamtéž*, s. 10.

Za jeden z nejefektivnějších nástrojů pro zajištění cílů politiky životního prostředí jsou považovány ekonomické nástroje. Prakticky se jedná o tzv. negativní stimuly, jako jsou různé daně a poplatky, tak i o poskytování podpory do oblasti životního prostředí, jako jsou dotace, příspěvky atd. poskytované z domácích zdrojů i zdrojů Evropské unie (viz dále Státní fond životního prostředí ČR).¹⁸

Vedle Státní politiky životního prostředí existuje řada dalších dokumentů, které definují politiku životního prostředí v různých oblastech environmentální politiky či pro různé instituce a složky státu jako jsou obce, města, mikroregiony, kraje a stát. Jedná se o různé strategické a akční plány. Mezi těmito dokumenty je na národní úrovni důležitá Strategie udržitelného rozvoje České republiky z roku 2004. Pro uplatňování principů udržitelného rozvoje na místní a regionální úrovni je to tzv. Místní agenda 21.

Nejdůležitějším aktérem environmentální politiky je Ministerstvo životního prostředí (MŽP), které představuje „ústřední orgán státní správy a orgán vrchního dozoru ve věcech životního prostředí“.¹⁹ MŽP je zodpovědné za ochranu přírody a koordinuje aktivitu všech ostatních ministerstev a orgánů ústřední správy v této politice. Pod jeho plnou kompetenci spadá oblast ochrany ovzduší a nakládání s odpady. Oblast vody a půdy spravuje společně s Ministerstvem zemědělství. Ostatní oblasti životního prostředí, jako je hospodaření v lesích a hospodaření na zemědělské půdě a veřejné zdraví spadají pod kompetence Ministerstva zemědělství či Ministerstva zdravotnictví. Společně ještě s dalšími ministerstvy MŽP navrhuje koncepce environmentální politiky, které potom schvaluje vláda, která koordinuje jejich implementaci a předkládá návrhy zákonů ke schválení Parlamentu.²⁰

Celkové postavení ministerstva v politickém systému není dáno jen jeho formálním vymezením, ale také konkrétní politickou situací. Důležitost politiky životního prostředí a postavení této agendy v české politice obecně lze v současnosti označit za silnější, než tomu bylo

¹⁸ Tamtéž, s. 35.

¹⁹ *Historie a poslání MŽP* [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2008.

²⁰ MOLDAN, B. c. d., s. 276; MEZŘICKÝ, V. Teorie a praxe environmentální politiky. In MEZŘICKÝ, V. Ed. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha: Portál, 2005, s. 59.

před rokem 2006. S volbami v roce 2006 se totiž do Parlamentu po dlouhé době dostala Strana zelených (v zákonodárném tělese byla přítomná již v letech 1992–1996, v rámci předvolební koalice Liberálně sociální unie), která jako své hlavní téma propaguje ekologickou politiku jako otázku kvality života. Strana zelených vstoupila do vládní koalice a ministrem životního prostředí se stal její předseda Martin Bursík, který byl zároveň místopředsedou vlády. V období 2007–2009 se tak politice životního prostředí dostává v české politice nebyvalé důležitosti a politické podpory. Tabulka č. 10.1. znázorňuje seznam ministrů životního prostředí v České republice podle stranické příslušnosti.

Tab. č. 10.1: Ministři životního prostředí

Jméno	Funkční období	Stranická příslušnost
Bedřich Moldan	1. 1. 1990 – 24. 1. 1991	OF, později ODS
Ivan Dejmál	20. 2. 1991 – 2. 7. 1992	ODA
František Benda	2. 7. 1992 – 4. 7. 1996	KDS, později ODS
Jiří Skalický	4. 7. 1996 – 20. 2. 1998	ODA
Martin Bursík	27. 2. – 22. 7. 1998	KDU-ČSL
Miloš Kužvart	22. 7. 1998 – 17. 7. 2002	ČSSD
Libor Ambrozek	17. 7. 2002 – 4. 9. 2006	KDU-ČSL
Jan Kalaš	4. 9. 2006 – 9. 1. 2007	nestraník
Martin Bursík	9. 1. 2007 – 8. 5. 2009	SZ
Ladislav Miko	8. 5. 2009 – 30. 11. 2009	nestraník
Jan Dušík	30. 11. 2009 –	nestraník

Zdroj: *Historie a poslání MŽP*.

Ministerstvo životního prostředí je zřizovatelem specifických orgánů veřejné správy, které jsou nezbytné pro naplňování politiky životního prostředí.²¹ Jedná se zejména o Českou inspekci životního prostředí, která má kontrolní pravomoci a provádí dozor nad respektováním zákonů v oblasti životního prostředí, jako je např. ochrana ovzduší, vod, odpadové hospodářství, problematika obalů, geneticky

²¹ *Státní politika životního prostředí České republiky 2004–2010* [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2004, s. 41.

modifikovaných organismů, prevence havárií.²² Důležitou institucí je také Státní fond životního prostředí ČR, který představuje základní ekonomický nástroj prosazování environmentální politiky. Fond podporuje investice na ochranu životního prostředí a poskytuje finanční podporu projektům zaměřeným na ochranu životního prostředí. Fond přerozděluje prostředky získané z plateb za znečišťování nebo poškozování životního prostředí a nově se také podílí na zprostředkování fondů Evropské unie (konkrétně Operační program infrastruktura a Operační program životní prostředí).²³ Významným institucionálním nástrojem naplňování politiky životního prostředí je také agentura CENIA – Česká informační agentura životního prostředí. Byla zřízena v roce 2005 a představuje základní článek Jednotného informačního systému o životním prostředí. Agentura třídí a interpretuje informace týkající se životního prostředí a jejím hlavním cílem je tyto informace zpřístupňovat veřejnosti.²⁴

Pro samotnou realizaci politiky životního prostředí mají zásadní význam orgány regionální a místní samosprávy, protože právě ony mají na starosti implementaci největšího podílu politiky životního prostředí.²⁵ Orgány veřejné správy, které jsou zodpovědné za politiku životního prostředí, představují na regionální a místní úrovni zastupitelstva, rady a odbory životního prostředí.²⁶

Nemalá role v environmentální politice připadá také soudům. Soudy jsou aktivní v případech porušení předpisů o ochraně životního prostředí, kdy posuzují trestní odpovědnost a rozhodují o náhradách škod. Zároveň soudy rozhodují o žalobách veřejností, které jsou podávány např. proti nečinnosti veřejné správy, a také ochraňují práva znečišťovatelů v případě, že veřejná správa zneužije předpisy o životním prostředí.²⁷

Velice důležitými aktéry environmentální politiky jsou nestátní aktéři a veřejnost obecně. Požadavek účasti veřejnosti představuje jeden

²² Česká inspekce životního prostředí [online]. Česká inspekce životního prostředí, 2009.

²³ Státní fond životního prostředí ČR [online]. Státní fond životního prostředí ČR, 2009.

²⁴ Profil organizace [online]. CENIA – Česká informační agentura životního prostředí, 2009.

²⁵ Státní politika životního prostředí České republiky 2004–2010, s. 41.

²⁶ MOLDAN, B. c. d., s. 274 a 276.

²⁷ MEZŘICKÝ, V. c. d., s. 60.

z imperativů environmentální politiky vůbec a je vymezen i specifickými zákony.²⁸ V politice životního prostředí se tak významně angažuje akademická obec či podnikatelský sektor.²⁹ Nezastupitelnou roli potom hrají zejména nestátní neziskové organizace. Významně se podílí jak na přípravě environmentální politiky, tak i na její implementaci např. vzděláváním, monitoringem. Současný politický proces je pro tyto organizace značně inkluzivní a spolupráce s NNO představuje jeden z cílů české politiky životního prostředí. Neziskové organizace jsou zastoupeny v pracovních orgánech, jako jsou různé pracovní skupiny, poradní orgány vlády a veřejné správy, komise atd.³⁰ Důležitým orgánem je Rada vlády pro udržitelný rozvoj, jejímiž členy jsou vedle zástupců a zástupkyň státní správy a územní samosprávy i zástupci a zástupkyň sociálních partnerů, akademické obce a neziskových organizací.³¹

10.3 Vývoj politiky životního prostředí od roku 1989

Na konci 80. let bylo životní prostředí v zemích středovýchodní Evropy značně poznamenáno těžkým průmyslem. V jedné z prvních studií o situaci životního prostředí, které po listopadu 1989 byly zveřejněny, byl stav životního prostředí v tehdejší Československu označen za havarijní.³² Novější studie nicméně upozorňují na určitý mýtus „ekologické katastrofy“, který se používá jako charakteristika stavu životního prostředí v socialistických a raně post-socialistických zemích.

²⁸ ČR je vázána naplňovat tzv. Aahurskou úmluvu, která byla přijata v roce 1998 ministry životního prostředí zemí Evropské hospodářské komise OSN. Konkrétně se jedná o procedury posuzování vlivu na životní prostředí EIA (*Environmental Impact Assessment*) a SEA (*Strategic Environmental Assessment*), v nichž má v určitých krocích značný vliv veřejné projednání; více viz MOLDAN, B. c. d., s. 275.

²⁹ Podnikatelský sektor se zapojuje pomocí tzv. dobrovolných nástrojů politiky životního prostředí, jako je např. *ecolabelling* – označování ekologicky nezávadných výrobků.

³⁰ *Vyhodnocení plnění Státní politiky životního prostředí České republiky (za období 2004–2006)* [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2009, s. 144.

³¹ *Rada vlády pro udržitelný rozvoj* [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2009.

³² MOLDAN, B. a kol. *Životní prostředí České republiky: vývoj a stav do konce roku 1989*. Praha: Academia, 1990, s. 12.

I když ekologické problémy byly v tomto období bezpochyby vážné, měly nicméně komplexnější podobu.³³

I když se komunistický režim otázce ekologie formálně věnoval, v řadě oblastí životního prostředí nedokázal problémy efektivně řešit.³⁴ Bedřich Moldan rozlišuje tři období vztahu československého státu a ochrany životního prostředí v období nedemokratického režimu.³⁵ První etapa mezi lety 1948 až 1960 byla charakteristická prudkým ekonomickým rozvojem. Snaha řešit problémy životního prostředí byla v tomto období minimální. Ve druhém období ohraničeném lety 1961 a 1970 došlo ke zpomalení ekonomického růstu. V této době se také objevily první známky vážných environmentálních problémů, i když zatím zejména v lokálním měřítku. Snaha tyto ekologické problémy řešit byla většinou prakticky neúspěšná.³⁶ Třetí etapa v 70. a 80. letech byla ve znamení udržování ekonomického růstu, který byl ale přerušován stagnací. Politika obecně byla vedena snahou udržet přijatelnou životní úroveň obyvatel, a to i za cenu toho, že docházelo k závažnému poškození životního prostředí.³⁷

Jak uvádí Moldan, špatný stav životního prostředí, který byl v Československu na konci 80. let, byl zaviněn především orientací tehdejšího hospodářství na těžký průmysl. Jako značně nepříznivý faktor uvádí i paušálně zaváděné velkoplošné hospodaření a používání velkokapacitních technologií v zemědělství.³⁸

Na konci 80. let se tedy ČSSR nacházela ve vážných ekologických problémech. Celkově tak ČSSR z hlediska špatného stavu životního prostředí značně předčila ostatní středoevropské země a dokonce zaujímal celosvětově poslední či předposlední pozici z hlediska kvality životního prostředí vůbec.³⁹ Ekologické problémy se týkaly většiny

³³ PAVLÍNEK, P. – PICKLES, J. Environmental Pasts/Environmental Future in Post-Socialists Europe. *Environmental politics*, 2004, vol. 13, no. 1, p. 241.

³⁴ *Tamtéž*, s. 242. HORÁK, M. Environmental Policy Reform in the Post-communist Czech Republic: the Case of Air Pollution. *Europe-Asia Studies*, 2001, vol. 53, no. 2, p. 314.

³⁵ MOLDAN, B. c. d., s. 9–10.

³⁶ Jednalo se i až o scestná opatření, jako byla např. výstavba vysokých komínů elektráren (MOLDAN, B. c. d., s. 10).

³⁷ *Tamtéž*, s. 10.

³⁸ *Tamtéž*, s. 28.

³⁹ *Tamtéž*, s. 8.

důležitých složek životního prostředí. Nejzávažněji poškozené bylo ovzduší, silně znečištěná byla voda a půda.⁴⁰

Z hlediska environmentální politiky zaváděl socialistický stát v řadě oblastí nedostatečná opatření. Environmentální politika týkající se jednotlivých složek životního prostředí nebyla příliš účinná, protože ochrana životního prostředí byla navíc jasně potlačována ve prospěch nadřazených ekonomických zájmů.⁴¹ Vážné ekologické problémy a informace o stavu životního prostředí byly před veřejností systematicky utajovány či v případě nepřehlédnutelných problémů bagatelizovány.⁴² I když se komunistický režim v posledním období svého fungování určitým způsobem snažil řešit neutěšenou ekologickou situací, nedostačovaly mu na to organizační, administrativní ani finanční kapacity a prakticky nebyl schopen i někdy přínosné návrhy opatření environmentální politiky implementovat.⁴³

Právě problematika ekologické devastace ČSSR a ohrožení zdraví jejích občanů se stala hlavním spojujícím tématem protirežimních demonstrací na konci 80. let a v podstatě celkově rámovala protikomunistický odpor. Ekologické požadavky představovaly pro komunistický establishment přijatelnější typ kritiky, než tomu bylo v případě druhého hlavního tématu protikomunistického disentu – lidských práv. Problematika životního prostředí se tak stala hlavním „trychtýřem“, skrze nějž byla vyjádřena celková nespokojenost s komunistickým režimem.⁴⁴

Již za nedemokratického režimu existovaly formální organizace, které se snažily veřejně angažovat v otázce životního prostředí, jako byl Český svaz ochránců přírody, hnutí Brontosaurus a Ekologická sekce Biologické společnosti Československé akademie věd.⁴⁵ Vedle toho existovaly méně formální až přímo opoziční skupiny jako byly např. TIS a Pražské matky. Informační a osvětová činnost oficiálních ekologických organizací a malé a lokální protesty neoficiálních environmentálních skupin daly vzniknout základům environmentálního hnutí,

⁴⁰ PAVLÍNEK, P. – PICKLES, J. c. d., s. 238–241.

⁴¹ MOLDAN, B. c. d., s. 19.

⁴² *Tamtéž*, s. 16.

⁴³ *Tamtéž*, s. 21 a 22.

⁴⁴ HORÁK, M. c. d., p. 315; FAGIN, A. Environmental Protest in the Czech Republic: Three Stages of Post-Communist Development. *Czech Sociological Review*, 2000, vol. 8, no. 2, p. 141.

⁴⁵ MOLDAN, B. c. d., s. 30.

jehož požadavky se propojily s lidskoprávními kritikami režimu ze strany disidentských skupin. Celkově tak v tehdejší ČSSR vzniklo silné environmentálně založené protirežimní hnutí.⁴⁶ Podle Fagana ekologické téma obecně a environmentální skupiny konkrétně v období kolem listopadu 1989 sehrály roli „catch-all“ politické opozice proti komunistickému režimu.⁴⁷ A skutečně kvalita životního prostředí představovala na konci 80. let pro většinu Čechů důležitou otázku.⁴⁸

Důležitost, kterou měla otázka životního prostředí v rámci „sametové revoluce“, se přímo promítla do role a postavení environmentální politiky na počátku 90. let. Řešení ekologických problémů a ochrana životního prostředí představovaly jednu z hlavních priorit nového demokratického státu.⁴⁹ Období let 1990–1992 tak lze označit za neobvykle progresivní z hlediska politiky životního prostředí. V této době byly ustaveny koncepční základy post-revoluční environmentální politiky,⁵⁰ které byly formulovány environmentalisty už v druhé polovině 80. let⁵¹ a jejíž ambice dokonce překračovaly standardy západních zemí, byly přijaty stěžejní zákony týkající se životního prostředí a vznikl základní institucionální rámec tvorby a implementace této politiky. Následující text krátce představí působení aktérů a institucionální zajištění politiky životního prostředí na počátku 90. let. Následně se bude věnovat cílům politiky životního prostředí a hlavním zákonům, které byly v tomto období přijaty.

Už v lednu 1990 nově vzniklo MŽP, které je nejdůležitějším aktérem politiky životního prostředí dodnes. Zřízení samostatného ministerstva bylo důkazem toho, jak velkou váhu problému stavu životního prostředí nová politická reprezentace přikládá. V tomto období vznikl také již výše zmíněný Státní fond životního prostředí České republiky a Česká inspekce životního prostředí. Na počátku 90. let mělo MŽP silné politické postavení v rámci institucí nového demokratického

⁴⁶ HORÁK, M. c. d., p. 315.

⁴⁷ FAGIN, A. c. d., p. 140.

⁴⁸ Za nejdůležitější problém, kterým by se vláda měla zabývat, považovalo celých 83 % Čechů řešení otázek životního prostředí. Viz MOLDAN, B. c. d., s. 7.

⁴⁹ HORÁK, M. c. d., p. 315.

⁵⁰ Jedná se zejména o tzv. „Duhový program“, který představoval hlavní politický dokument plánované environmentální reformy (MOLDAN, B. a kol. *Duhový program – Ozdravení životního prostředí České republiky*. Praha: Academia, 1991).

⁵¹ PAVLÍNEK, P. – PICKLES, J. c. d., p. 259.

státu a disponovalo podstatnou politickou podporou v rámci Občanského fóra.⁵² Nové ministerstvo tvořilo asi 500 motivovaných zaměstnanců, kteří pocházeli z řad specialistů a akademiků zabývajících se životním prostředím a environmentálních aktivistů disentu.⁵³ Prvním ministrem životního prostředí se stal Bedřich Moldan, který působil v Ekologické sekci Československé akademie věd před rokem 1989 a aktivně tehdy kritizoval environmentální politiku komunistického režimu.⁵⁴ Jak upozorňuje Horák,⁵⁵ oproti ostatním ministerstvům ustavujícího se demokratického systému nebyla tato instituce ani její zaměstnanci nijak spojeni s angažovaností v administrativě bývalého komunistického režimu.⁵⁶

Přístup ministerstva k tvorbě politiky životního prostředí byl charakteristický snahou o co největší otevřenost.⁵⁷ Ministerstvo na počátku 90. let tak nebylo jediným aktérem tvorby politiky, ale snažilo se o co nejširší účast veřejnosti a občanské společnosti. MŽP například začalo zveřejňovat celou řadu nejrůznějších statistik a informací o stavu životního prostředí, což předchází komunistický režim prakticky odmítal.⁵⁸ Snaha o inkluzivní tvorbu environmentální politiky, která zahrne co nejširší spektrum důležitých aktérů, se projevovala nejmarkantněji spoluprací s environmentálními neziskovými organizacemi. Institucionálním ukotvením inkluzivní politiky MŽP bylo vytvoření „Zeleného parlamentu“ v květnu 1990, který byl tvořen reprezentanty

⁵² SLOCOCK, B. The Paradoxes of Environmental Policy in the Eastern Europe: The Dynamics of Policy-Making in the Czech Republic. *Environmental Politics*, Autumn 1996, vol. 5, no. 3, p. 502.

⁵³ HORÁK, M. c. d., p. 315.

⁵⁴ FAGIN, A. c. d., p. 142.

⁵⁵ HORÁK, M. c. d., p. 315.

⁵⁶ Vedle Ministerstva životního prostředí, které fungovalo na republikové úrovni, existovala ještě federální vládní komise. Komise se soustředila zejména na přípravu legislativy a mezinárodní stránku politiky životního prostředí. Právě tato komise pod vedením J. Vavrouška zorganizovala první pan-evropskou konferenci ministrů životního prostředí v Dobříši. Na počátku 90. let tak Československo překročilo hranice svého státu v otázce životního prostředí a snažilo se hrát aktivní roli v tvorbě celoevropské politiky životního prostředí (JEHLIČKA, P. The Development of Czech Environmental Policy 1990–1995. *Czech Sociological Review*, 1999, vol. 7, no. 1, pp. 37, 39).

⁵⁷ Např. FAGIN, A. c. d.; HORÁK, M. c. d.; JEHLIČKA, P. c. d.

⁵⁸ HORÁK, M. c. d., p. 315.

ekologických neziskových organizací a měl být poradním orgánem ministra při reformě a tvorbě environmentální politiky.⁵⁹ Nejdůležitější postavení v rámci Zeleného parlamentu a tudíž velice blízký přístup do politického procesu získaly z environmentálních organizací zejména Greenpeace, Děti Země a Hnutí Duha.⁶⁰ Tehdejší proces tvorby politiky životního prostředí tak lze označit za maximálně otevřený a charakteristický úzkou spoluprací až provázaností s občanskou společností.

I když bylo ministerstvo otevřené konstruktivní spolupráci s environmentálními neziskovými organizacemi a jejich návrhům řešení ekologických problémů a strategií environmentální politiky, Fagan upozorňuje, že fakticky politika životního prostředí počátku 90. let nebyla výstupem práce neziskových organizací.⁶¹ Některé organizace podle něj odmítly formální hierarchickou strukturu a strategii parlamentní spolupráce a chtěly pokračovat v politice přímých akcí a protestu a soustředit se spíše na globální témata než na přípravu konkrétních politik na domácí scéně. Uvnitř environmentálního hnutí se navíc rozhořely ideologické spory. Zejména rozpory ohledně nukleární energie a otázky jaderné elektrárny Temelín potom dokonce vedly k zániku Zeleného parlamentu.⁶² Fagan proto mluví o tomto období spolupráce ministerstva a environmentálního hnutí nejen jako o fázi politické důležitosti, ale také zjevného radikalismu. Jak dále upozorňuje, progresivní environmentální politika počátku 90. let (viz dále) nebyla výsledkem tlaku zeleného hnutí skrze Zelený parlament, ale byla prosazována novým ministrem, jeho úředníky a jednotlivci a specialisty z environmentálních neziskových organizací.⁶³

Obsah a cíle politiky životního prostředí na počátku 90. let lze charakterizovat jako velmi ambiciózní projekt. Byla přijata zásadní legislativa týkající se životního prostředí, ministerstvo formulovalo kromě krátkodobých i dlouhodobé preventivní programy, jeho politika stála na principech trvale udržitelného rozvoje a zájmy životního prostředí se měly promítnout do všech aspektů ekonomické tranzice.⁶⁴

⁵⁹ HORÁK, M. c. d., p. 315; FAGIN, A. c. d., p. 142.

⁶⁰ FAGIN, A. c. d., p. 142.

⁶¹ *Tamtéž*, p. 143–144.

⁶² *Tamtéž*, p. 143–144.

⁶³ *Tamtéž*, p. 144.

⁶⁴ JEHLIČKA, P. c. d.

Jádem politiky MŽP byl „Státní program na ochranu životního prostředí“, který představoval podklad pro činnost ostatních státních institucí z hlediska problematiky životního prostředí a sloužil jako základní referenční rámec pro budoucí přípravu legislativy týkající se environmentální politiky.⁶⁵ Ministerstvo představilo krátkodobě orientované projekty, které měly být „první pomocí“ pro řešení nejpalčivějších ekologických problémů, jako bylo znečištění ovzduší a vody. Vedle těchto programů koncových čistících zařízení ministerstvo připravilo i dlouhodobé programy, které měly namísto redukce množství znečištění propagovat přístup založený na prevenci.⁶⁶

V tomto období boomu politiky životního prostředí mezi roky 1990 až 1992 bylo přijato osm nových zákonů, které pokrývaly téměř všechny roviny ochrany životního prostředí – ochranu ovzduší, vody, půdy, odpadů, posuzování dopadu na životní prostředí, ochranu přírody, lesů.⁶⁷ Od počátku tvorby nové politiky životního prostředí byly standardy Evropského společenství hlavním vzorem, ke kterému se česká environmentální legislativa snažila přiblížit.⁶⁸ Podpis Asoціаční dohody, později známé jako Evropské dohody, v roce 1991 zahájil v dalších letech ještě mnohem výraznější harmonizaci českých zákonů s legislativou ES, později EU, a to nejen v politice životního prostředí. Jak ale dokazuje Horák, reprezentanti MŽP chápali v tomto období regule ES pouze jako jakýsi výchozí bod pro mnohem ambicióznější a radikálnější projekt, který měl promítnout environmentální požadavky do všech rovin ekonomické transformace země.⁶⁹ S vidinou této progresivní environmentální politiky tak byl přijat v roce 1992 již zmíněný Zákon o životním prostředí, který formuloval principy trvale udržitelného rozvoje, a některé ze zákonů přijatých v tomto období také např. počítaly do budoucna se zavedením ekologických daní a dalších ekonomických nástrojů environmentální politiky.⁷⁰

⁶⁵ *Tamtéž*, p. 37–38.

⁶⁶ *Tamtéž*, p. 38.

⁶⁷ Více viz KRUŽÍKOVÁ, E. EU Accession and Legal Change: Accomplishments and Challenges in the Czech Case. *Environmental Politics*, Spring 2004, vol. 13, no. 1, p. 101.

⁶⁸ HORÁK, M. c. d., p. 317; JEHLIČKA, P. c. d., p. 39.

⁶⁹ HORÁK, M. c. d., p. 317.

⁷⁰ *Tamtéž*, p. 317.

Období po volbách v červnu 1992 je charakteristické rapidním poklesem důležitosti politiky životního prostředí v české politice. S příchodem Klausovy první vlády došlo k politické izolaci MŽP a exkluzi ostatních aktérů politiky, zejména neziskových organizací.⁷¹ V tomto období byla činnost MŽP utlumena a prakticky nebyla formulovaná ani žádná oficiální politika životního prostředí, natož aby se ČR snažila hrát aktivní roli v mezinárodní environmentální politice jako dříve.⁷² Než bude představena role aktérů politiky životního prostředí, konfigurace jejich spolupráce a cíle (ne)politiky životního prostředí Klausova prvního kabinetu, text krátce představí přístup veřejnosti k problematice životního prostředí, který bezesporu sehrál také důležitou roli v její politické marginalizaci.

Stejně jako v ostatních zemích středovýchodní Evropy se po krátké době v Československu výrazně snížil zájem veřejnosti o kvalitu životního prostředí a tlak na řešení environmentální problematiky. Otázka životního prostředí ztratila u české veřejnosti na důležitosti. Podíl lidí, kteří vnímali stav životního prostředí jako nejzávažnější veřejné téma, klesl od února do října 1990 o více než 40%.⁷³ Určitým indikátorem poklesu veřejného zájmu o tuto politiku byl i neúspěch Strany zelených už ve volbách v roce 1990. Namísto ekologických problémů se přesunul hlavní důraz na problémy ekonomické transformace.⁷⁴

Tak, jak byla nezvyklá podpora a silné postavení politiky životního prostředí na počátku 90. let, byla zarážející i její enormní marginalizace v rámci české politiky po volbách v roce 1992. Často bylo vítězství Klausovy ODS považováno za vítězství ekonomických zájmů nad zájmy životního prostředí.⁷⁵ Praktickým důsledkem tohoto přístupu bylo, že došlo k razantnímu snížení politického vlivu a pravomocí hlavního aktéra politiky životního prostředí, MŽP, kdy nová

⁷¹ Více viz FAGIN, A. c. d., pp. 144–150.

⁷² JEHLIČKA, P. c. d., p. 38; HORÁK, M. c. d., p. 318.

⁷³ MOLDAN, B. c. d., s. 7.

⁷⁴ HORÁK, M. c. d., p. 316. K neúspěchu Strany zelených přispělo i to, že řada předních osobností environmentální politiky působila v rámci Občanského fóra a ekologie se nedokázala vydělit jako samostatně politicky důležité téma. Jak uvádí Horák, environmentalismus byl nahlížen jako synonymum anti-komunismu (viz HORÁK, M. c. d., pp. 316, 317).

⁷⁵ HORÁK, M. c. d., p. 318.

vláda cíleně utlumila činnost ministerstva.⁷⁶ Dosavadní ministr Ivan Dejmal byl premiérem Klausem označen za „ekofašistu“⁷⁷ a byl nahrazen Františkem Bendou, který vedl politiku ministerstva spíše k útlumu. Pod jeho vedením byly převedeny některé pravomoci na Ministerstvo hospodářství a došlo ke značné redukci počtu zaměstnanců ministerstva. Spolu s Klausem také Benda prosazoval dokončení jaderné elektrárny Temelín, což bylo proti názoru dosavadních tvůrců environmentální politiky.⁷⁸

Zásadní změny proběhly i v případě otevřenosti politického procesu utváření politiky životního prostředí.⁷⁹ Oproti dříve až nestandardně inkluzivním strategiím, které ministerstvo uplatňovalo vůči občanské společnosti, Benda jasně deklaroval přístup udržování odstupů od environmentálních neziskových organizací.⁸⁰ Ve jménu „deradikalizace“ ministerstva tak byla role občanského sektoru v tvorbě politiky životního prostředí minimalizována a nedocházelo prakticky k žádné spolupráci. Klausova administrativa navíc tyto bývalé a pro následná období budoucí aktéry environmentální politiky ostrakizovala jako politické nepřátele a hrozbu demokracie.⁸¹ Proti těmto organizacím se dokonce aktivizovaly i bezpečnostní složky.⁸² Jehlička tak z hlediska otevřenosti MŽP hovoří o celkové strategii utajování informací⁸³

⁷⁶ Více viz FAGIN, A. c. d.; HORÁK, M. c. d.; JEHLIČKA, P. c. d.

⁷⁷ HORÁK, M. c. d., p. 318.

⁷⁸ *Tamtéž*, p. 318.

⁷⁹ Více viz FAGIN, A. c. d., pp. 144–150.

⁸⁰ HORÁK, M. c. d., p. 318. Benda během svého funkčního období jednoduše odmítal setkání s neziskovými organizacemi a stejně tak i ustavení nějakého formálního dialogu (FAGIN, A. c. d., p. 145).

⁸¹ FAGIN, A. c. d., p. 145; HORÁK, M. c. d., p. 318.

⁸² Na počátku roku 1995 byly tři hlavní environmentální neziskové organizace zahrnuty na seznam „subverzivních organizací“ a to vedle neonacistických a radikálně pravicových organizací. Po intervenci tehdejšího prezidenta Havla, novinářů a významných osobností byly dvě z těchto organizací ze seznamu vyškrtuty (FAGIN, A. – JEHLIČKA, P. Sustainable Development in the Czech Republic: A Doomed Process? *Environmental Politics*, Spring 1998, vol. 7, no. 1, pp. 113–128).

⁸³ Podle Fagina (FAGIN, A. c. d., p. 146) se v tomto období informace o životním prostředí staly politickou zbraní v konfliktu mezi ministerstvem a neziskovými organizacemi. Ministerstvo jednoduše nezpřístupnilo řadu informací a v té době také nebyl přijat zákon o svobodném přístupu k informacím, který představoval jeden ze základních požadavků EU, a na ČR byla cílena značná kritika v tomto ohledu. Až v roce 1997 došlo k „informačnímu“ otevření a NNO mohly nahlížet do

a snaze exkludovat občany z rozhodování o politice životního prostředí.⁸⁴

Obecně byla v období let 1992–1996 environmentální politika nahlížena jako podřízená ekonomické agendě a prvotním zájmem bylo ustavení prosperující tržní ekonomiky.⁸⁵ Politika premiéra Klause byla zaměřena výlučně na reformu trhu a například princip udržitelného rozvoje označil za „bizarní levičácký výmysl“.⁸⁶ Pojem „udržitelný rozvoj“ se tak stal na nějakou dobu zakázaným slovem oficiálních vládních dokumentů, i když legislativa počátku 90. let se k němu často odkazovala.⁸⁷ Někteří autoři tak o tomto období mluví jako o paralele komunistického režimu: pro politické elity jak před rokem 1989, tak v období transformace po roce 1992 byl stav životního prostředí plně podřízen ekonomickým zájmům.⁸⁸

Výsledkem přístupu Klausova kabinetu bylo to, že se v tomto období let 1992–1996 reforma environmentální politiky prakticky úplně zastavila a nebyly dokončeny programy předpokládané předchozí vládní politikou.⁸⁹ Během tohoto období neprobíhala prakticky žádná legislativní činnost v rámci environmentální politiky. Po většinu tohoto období ani neexistoval dlouhodobý plán politiky životního prostředí či formulace jejích cílů. Dokument, který měl formulovat environmentální politiku „Státní politiky životního prostředí“, byl vládou přijat až napočtvrté, až když byly z dokumentu odstraněny jakékoliv odkazy k principům udržitelného rozvoje.⁹⁰

Jak uvádí Jehlička, politika životního prostředí se v tomto období omezila na krátkodobé projekty. Zaměřila se na řešení typu koncových čistících zařízení namísto dříve prosazované prevence a jako ekologické problémy začaly být vnímány opět pouze jen některé oblasti životního prostředí.⁹¹ Nedošlo tak k přijetí potřebné legisla-

dokumentů a zpráv ministerstva. Zákon o přístupu k informacím týkajících se životního prostředí byl nicméně přijat až za sociálnědemokratické vlády v roce 1999.

⁸⁴ JEHLIČKA, P. c. d., p. 39.

⁸⁵ FAGIN, A. c. d., p. 145.

⁸⁶ HORÁK, M. c. d., p. 318.

⁸⁷ JEHLIČKA, P. c. d., p. 38.

⁸⁸ PAVLÍNEK, P. – PICKLES, J. c. d., p. 259.

⁸⁹ FAGIN, A. c. d.; JEHLIČKA, P. c. d.; HORÁK, M. c. d.; SLOCOCK, B. c. d.

⁹⁰ FAGIN, A. – JEHLIČKA, P. c. d., p. 118. c. d.

⁹¹ JEHLIČKA, P. c. d., p. 38.

tivy týkající se ochrany ozonu, odpadového hospodářství, ochrany lesa a problematiky obalů a ani se neuplatnily ekonomické nástroje environmentální politiky (viz výše).⁹² Politika životního prostředí také nedokázala čelit novým hrozbám, které s sebou přineslo budování kapitalismu a konzumerismus západního stylu jako byl např. enormní rozvoj automobilové dopravy, růst produkce odpadů (např. plastové obaly, nelegální skládky) či nekontrolovaný urbánní rozvoj (stavba nákupních středisek či průmyslových zón).⁹³

Objevila se i neúspěšná snaha ODS zvrátit proenvironmentální legislativu z počátku 90. let a nastavit mírnější kritéria politiky životního prostředí.⁹⁴ ODS se ale nepodařilo změnit stávající legislativu a ani další stagnace reformy politiky životního prostředí nebyla dále udržitelná zejména díky roli, kterou sehrála Evropská unie.⁹⁵ Podle Slococka začalo MŽP už v této době používat tzv. „strukturální imperativ evropské integrace“, kdy potřebu uchování a dalšího rozvoje reformy politiky životního prostředí vydávalo za „nadiktovaný“ požadavek z EU.⁹⁶

Odmítavý postoj k politice životního prostředí a neaktivita v této otázce, které v ČR převládaly od roku 1992, už nebyly nadále možné z důvodu mezinárodních závazků ČR. Integrace do Evropské unie, kterou ČR oficiálně zahájila v roce 1996, byla totiž podmíněna harmonizací určitých oblastí legislativy, přičemž politika životního prostředí patří mezi ty nejvíce evropeizované.⁹⁷ Evropská unie považovala oblast životního prostředí za prioritní a jako podmínku vstupu stanovila, že základním rámcem české politiky životního prostředí mají být principy udržitelného rozvoje.⁹⁸ Celkově byla v posudku Evropské komise k žádosti o přijetí do EU environmentální politika ČR hodnocena tak,

⁹² HORÁK, M. c. d., p. 318.

⁹³ PAVLÍNEK, P. – PICKLES, J. c. d., pp. 252–255.

⁹⁴ Např. v roce 1994 někteří ministři za ODS chtěli změnit zákon ohledně ochrany ovzduší tak, že by již neplatila zásada „znečišťovatel platí“ a požadavek používat nejlepší možnou technologii pro redukci znečištění (HORÁK, M. c. d., pp. 318–319).

⁹⁵ Více viz FAGIN, A. c. d.; HORÁK, M. c. d.; KRUŽÍKOVÁ, E. c. d.; SLOCOCK, B. c. d.

⁹⁶ SLOCOCK, B. c. d., p. 507. V roce 1995 byly takovým způsobem po dlouhé době přijaty nové dva zákony týkající se životního prostředí – o ochraně ozonu a lesů.

⁹⁷ JORDAN, A. – LIEFFERINK, D. c. d.

⁹⁸ Posudek Komise k žádosti České republiky o přijetí do Evropské unie [online]. Evropská komise, 1997, s. 91.

že má ještě značné mezery ve sladění legislativy zejména v případě resortních a prováděcích zákonů týkajících se ekonomických nástrojů a v realizaci a uplatňování politiky a má nevyhovující institucionální zajištění environmentální politiky.⁹⁹ Konkrétně byla ČR kritizována mimo jiné např. i pro nedostatečně otevřenou informační politiku.¹⁰⁰

Kromě tlaku EU změnila směřování politiky životního prostředí i domácí politická situace. Jednoduše řečeno, Klausova ODS již po volbách v roce 1996 neměla tak jasně dominantní postavení a vládla v menšinové koalici. Dosavadní ministr Benda byl nahrazen Jiřím Skalickým (ODA), který byl značným kritikem premiéra Klause a politiku životního prostředí začal vést opačným směrem než jeho předchůdce.¹⁰¹ Změna role MŽP přišla potom zejména za krátkého působení M. Bursíka v rámci polo-úřednické vlády v první polovině roku 1998. Bursík nezvolil standardní strategii přetahování s ostatními ministerstvy o pravomoci, ale oproti svým předchůdcům i pozdějším ministrům šel cestou větší spolupráce s ostatními ministerstvy a zapojování environmentální politiky do jejich vlastní agendy.¹⁰²

V tomto období utváření české politiky životního prostředí došlo podle Fagana i k normalizaci vztahů s vedlejšími aktéry – environmentálními neziskovými organizacemi.¹⁰³ Byla navázána staro-nová spolupráce s hlavními pražskými neziskovými organizacemi, které v té době byly již značně profesionalizované, s byrokratickou strukturou, disponovaly expertními znalostmi a byly plně připraveny vstoupit do politického procesu lobbováním a spoluprací na přípravě koncepce environmentální politiky.¹⁰⁴ Kooperaci s neziskovým sektorem nastartoval už J. Skalický, který se setkal s reprezentanty organizací a přizval je ke spolupráci.¹⁰⁵ Neziskové organizace a jejich aktivisté tak začali po půl desetiletí absolutní exkluze mít opět vliv na legislativu týkající se životního prostředí.¹⁰⁶ Podle Fagana došlo během

⁹⁹ *Tamtéž*, s. 91 a 114.

¹⁰⁰ JEHLÍČKA, P. c. d., p. 39.

¹⁰¹ FAGIN, A. c. d., p. 150.

¹⁰² *Tamtéž*, p. 151.

¹⁰³ *Tamtéž*, p. 150.

¹⁰⁴ *Tamtéž*, p. 152.

¹⁰⁵ *Tamtéž*, p. 150.

¹⁰⁶ Organizace Greenpeace byla např. schopná význačně ovlivnit nový zákon o odpadech a prosadit omezení na dovoz zboží obsahující PVC. Toto omezení

Bursíkova období v roce 1998 k razantnímu nárůstu vlivu environmentálních organizací. Ty se teď účastnily už procesu přípravy zákonů a reformy stávající legislativy týkající se životního prostředí.¹⁰⁷

Z hlediska obsahu a cílů politiky životního prostředí začaly výsadní roli hrát regule EU. Evropský „imperativ“ už nesloužil pouze k obraně již stávající legislativy jako po většinu působení první Klausovy vlády, ale stal se výhradním předpisem nové reformy životního prostředí. Původní koncepce legislativy přijaté na počátku 90. let totiž nebyla doposud nijak výrazně rozšířena a podle požadavků EU bylo potřeba zavést mnohem širší regulace environmentální politiky.¹⁰⁸ J. Skalický po svém nástupu prolomil dlouhodobou pauzu v přijímání environmentální legislativy a předložil nový zákon o odpadech. V tomto období byl konečně přijat i zákon o přístupu o informacích týkajících se životního prostředí, jehož dosavadní neexistence byla cílem značné kritiky. Dále byly přijaty zákony o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy, o nukleární energii atd.¹⁰⁹

V období mezi lety 1998 a 2003 byla politika životního prostředí plně pod taktovkou harmonizace českého práva s legislativou EU. V této době došlo k nejintenzivnějším a nejrozsáhlejším změnám environmentální politiky v historii ČR vůbec.¹¹⁰ Česká republika byla od roku 1997 každoročně hodnocena Evropskou komisí ve zprávách, které se vyjadřovaly k jednotlivým přístupovým tématům.¹¹¹ Mezi těmito oblastmi byla i politika životního prostředí, kdy ČR musela plnit zadané úkoly, přijímat novou legislativu, formulovat a implementovat konkrétní politiky a pracovat i na jejich institucionálním zajištění.¹¹²

Sociálnědemokratická vláda, která nastoupila po volbách 1998, pokračovala v řadě aspektů environmentální politiky v podobném

představovalo skutečně radikální bod nového zákona a šlo mnohem dál než normy běžné v jiných evropských státech. Viz FAGIN, A. c. d., p. 150.

¹⁰⁷ *Tamtéž*, p. 150–151.

¹⁰⁸ Horák nicméně tento evropeizační proces reformy české environmentální politiky hodnotí jako přechod od mezinárodně ambiciózní politiky počátku 90. let k minimálním standardům EU, viz HORÁK, M. c. d.

¹⁰⁹ KRUŽÍKOVÁ, E. c. d., p. 101.

¹¹⁰ *Tamtéž*.

¹¹¹ Tyto dokumenty lze získat z *Hodnotící zprávy a posudky na ČR* [online]. Evropská komise, 2009.

¹¹² KRUŽÍKOVÁ, E. c. d., p. 99.

směru, jako tomu bylo v minulém období. Novým ministrem se stal Miloš Kužvart, který se angažoval v ekologickém disentu před rokem 1989 a v 90. letech byl aktivní v neziskovém sektoru.¹¹³ Za jeho působení proběhla intenzivní harmonizace české politiky životního prostředí s požadavky Evropské unie a dále se rozvíjela a formalizovala spolupráce s environmentálními neziskovými organizacemi.

I když byla implementace evropského práva hodnocena celkově pozitivně (viz dále), Vandever a Carmin upozorňují na obecné nedostatky ministerstev životního prostředí zemí středovýchodní Evropy.¹¹⁴ Přístupový proces znamenal značné nároky na ministerstva, která ale nedisponovala dostatečnými finančními, organizačními a lidskými zdroji. Tyto orgány tak na jedné straně musely implementovat značné množství nových regulí, na druhé straně ale nedisponovaly dostatečnou kapacitou. Tento stav platil ještě více v případě regionálních a lokálních úrovní, které měly monitorovat a implementovat řadu komplexních a nákladných politik životního prostředí. Kritici tak upozorňují, že přijatá legislativa a opatření měly spíše formální charakter a nedostatečně se promítly do praktického prosazování environmentální politiky (viz dále).¹¹⁵ Česká republika v té době také nebyla dostatečně připravena na to, aby začala aktivně vstupovat do tvorby environmentální politiky na evropské úrovni. Studie P. Jehličky a A. Tickla ukazuje, že ČR stejně jako ostatní země V4 nedisponovala dostatečným množstvím expertů v dané oblasti a neměla ani jasně formulovanou agendu, kterou by chtěla v oblasti environmentální politiky v rámci EU prosazovat.¹¹⁶

Úroveň intenzivní spolupráce s občanskou společností, kterou nastartoval M. Bursík, se v tomto období udržela a ještě dále prohloubila. Ministr Kužvart inicioval znovuuštění Zeleného parlamentu a vznikla i nová legislativní skupina environmentálních neziskových organizací, jejíž členové a členky připomínkovali nové návrhy

¹¹³ Např. FAGIN, A. c. d., p. 151.

¹¹⁴ VANDEVEER, S. D. – CARMIN, J. Assessing Conventional Wisdom: Environmental Challenges and Opportunities beyond Eastern Accession. *Environmental Politics*, Spring 2004, vol. 13, no. 1, p. 316.

¹¹⁵ VANDEVEER, S. D. – CARMIN, J. c. d., p. 316; JEHLIČKA, P. c. d., p. 40.

¹¹⁶ JEHLIČKA, P. – TICKLE, A. Environmental Implications of Eastern Enlargement: The End of Progressive EU Environmental policy? *Environmental Politics*, 2004, vol. 13, no. 1.

zákonů.¹¹⁷ Fagan dokonce mluví o paralele s počátkem 90. let, protože se i nyní vytvořila síť proenvironmentálních politiků a aktivistů z neziskových organizací a znovu došlo k prolínání pozic, kdy aktivisté z občanské společnosti začali pracovat pro ministerstvo.¹¹⁸ Environmentální hnutí bylo v tuto dobu tvořeno formalizovanými organizacemi s byrokratickou strukturou, založenými na profesionálním řízení a grantovém financování.¹¹⁹ Celkově je období intenzivní evropeizace české politiky životního prostředí provázeno i inkluzivností politického procesu vůči občanské společnosti.¹²⁰

Z hlediska náplně politiky životního prostředí došlo v tomto období k nejrozsáhlejší reformě. Jak již bylo řečeno, legislativní činnost v této oblasti politiky byla v tomto období zaměřená výhradně na harmonizaci s právem EU. Zastaralou a z hlediska požadavků EU nedostatečně rozvinutou českou legislativu týkající se životního prostředí bylo potřeba zásadně přepracovat či nově přijmout, aby těmto požadavkům vyplývajícím z komunitního práva odpovídala. Zvláštní pozornosti se v tomto ohledu dostalo zákonům týkajícím se ochrany vody, chemikálií, integrované prevence a kontroly znečištění.¹²¹

V tomto období bylo přijato celkem 13 zákonů, které výrazně měnily předchozí legislativní úpravu anebo upravovaly úplně nová témata. Jednalo se např. o zákony o chemikáliích, o geneticky modifikovaných organizmech a produktech, o posuzování vlivu na životní

¹¹⁷ FAGIN, A. c. d., p. 151.

¹¹⁸ *Tamtéž*, p. 151.

¹¹⁹ Více viz ČISAŘ, O. *Politický aktivismus v České republice: Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008 a FAGIN, A. c. d.

¹²⁰ Příkladem jasně dokreslujícím změnu vztahu mezi organizacemi občanské společnosti, které se zabývají životním prostředím, a vládou je projednávání konečného rozhodnutí o dostavbě jaderné elektrárny Temelín v květnu 1999. Do konce 90. let nebyly environmentální organizace chápány jako relevantní partner pro diskusi o dostavbě této jaderné elektrárny, natož aby měly nějaký vliv na toto rozhodnutí. Na konci 90. let byla ale situace naprosto odlišná. I když byly NNO v této kampani nakonec neúspěšné, výsledek hlasování vlády o osudu Temelína na jaře 1999 nebyl poprvé zdaleka tak jistý. Zejména organizace Hnutí DUHA byla schopna lobbovat politiky na nejvyšších místech a zároveň vyburcovat veřejnou debatu o dostavbě jaderné elektrárny. Hlasování vlády nakonec skončilo jedenácti hlasy pro a osmi proti dostavbě elektrárny. (ČISAŘ, O. c. d., s. 69)

¹²¹ KRUŽÍKOVÁ, E. c. d., p. 101.

prostředí, o vodě, o odpadech atd. Spolu s těmito zákonnými normami bylo přijato i velké množství vyhlášek a jiných dokumentů, které měly tyto zákony implementovat.¹²²

Podle Kružíkové lze v řadě ohledů považovat harmonizaci s evropským právem v tomto období za úspěšnou. Poslední zpráva Evropské komise před vstupem ČR do EU hovořila o značném zlepšení, kterého bylo během přístupového procesu dosaženo. Česká republika byla první z tehdy přístupujících zemí, která uzavřela rozhovory týkající se environmentální kapitoly, a to už v červnu 2001. Navíc dostala pouze tři tranzitní výjimky, kdežto ostatní země vyjma Slovinska jich musely získat v oblasti životního prostředí přibližně dvakrát více.¹²³

10.4 Současné klíčové problémy politiky životního prostředí

Po markantním zlepšení životního prostředí v první polovině 90. let nastalo po roce 2000 zpomalení trendu zlepšujícího se stavu životního prostředí. V řadě oblastí došlo i ke stagnaci či dokonce ke zhoršení stavu. Za touto situací stojí hospodářský růst, rychlý nárůst automobilové dopravy, růst produkce komunálního odpadu a stále trvající energetická a materiálová náročnost českého hospodářství.¹²⁴ Od roku 2006 se stav životního prostředí postupně zase zlepšuje. Pozitivní výsledky v roce 2008 lze pravděpodobně přičíst i ekonomickému poklesu způsobenému nastupující globální ekonomickou krizí.¹²⁵

Mezi nejzávažnější ekologické problémy, které musí ČR z hlediska environmentální politiky akutně řešit, patří bezesporu znečištění ovzduší. Jak již bylo řečeno, na konci 80. let bylo znečištění ovzduší v Československu katastrofální. V 90. letech se podařilo nastartovat klesající trend v emisích všech základních znečišťujících látek a následně tak snížit znečištění ovzduší (viz graf č. 10.1). Na konci tisi-

¹²² Tamtéž, p. 102.

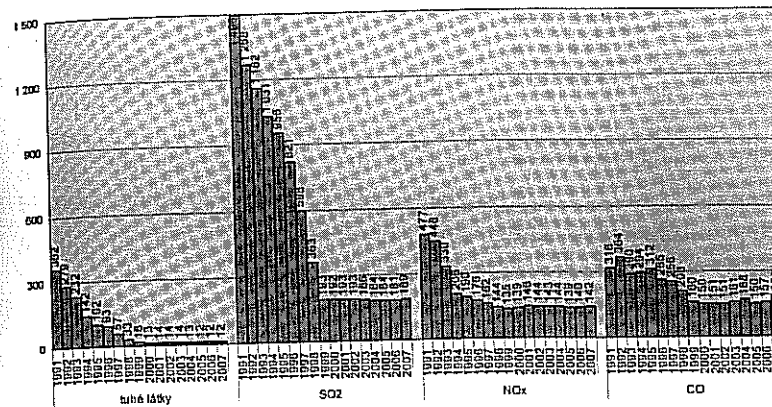
¹²³ Tamtéž, p. 102.

¹²⁴ *Výhodnocení plnění Státní politiky životního prostředí České republiky (za období 2004–2006)*, s. 5.

¹²⁵ *Zpráva o životním prostředí ČR v roce 2008* [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, prosinec 2009, s. 7.

ciletí se ale tato sestupná tendence zastavila a později dokonce emise škodlivých látek v ovzduší nepatrně vzrostly.

Graf č. 10.1: Celkové emise základních znečišťujících látek do ovzduší v České republice (REZZO 1, 1 000 t/rok)

Zdroj: Tab.02.04. *Emise základních znečišťujících látek do ovzduší v České republice* [online]. Český statistický úřad, 2009.

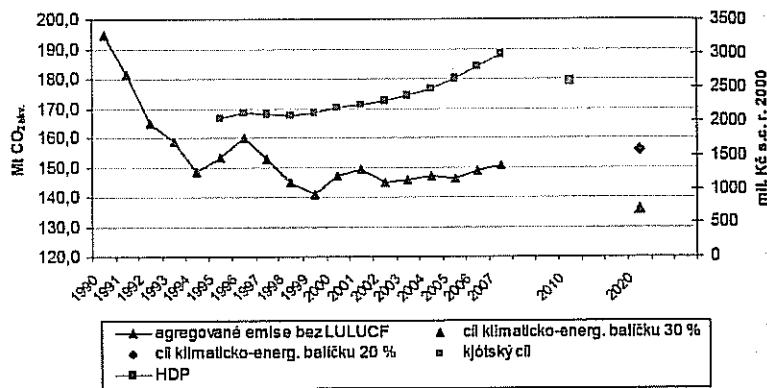
Nevyhovující kvalitě ovzduší je vystavena značná část populace, a to zejména v hustě osídlených a průmyslových oblastech se silnou silniční dopravou. Nejhoršími oblastmi z hlediska znečištění ovzduší jsou Ostravsko, Karvinsko a aglomerace Praha a Brno.¹²⁶ Obecně se tak i po dvaceti letech od pádu komunistického režimu ČR nedokázala vypořádat s nedostatečnou čistotou ovzduší.

Souvisejícím problémem jak pro globální a evropskou environmentální politiku, tak pro českou politiku životního prostředí, jsou negativní klimatické změny, které jsou významně zapříčiněny emisemi skleníkových plynů. Jak znázorňuje křivka s trojúhelníky v grafu č. 10.2, po výrazném poklesu emisí skleníkových plynů na počátku 90. let došlo ke stagnaci a od roku 2007 dochází dokonce k mírnému nárůstu emisí. ČR své závazky stanovené Kjótským protokolem, které požadují redukci agregovaných emisí skleníkových plynů o 8 %

¹²⁶ Tamtéž, s. 36.

pro kontrolní období 2008–2012 oproti roku 1990 (v grafu čtverec), bez problémů splní. Nutno podotknout, že je tomu tak zejména díky tomu, že byl za referenční bod vybrán rok 1990, kdy emise ČR byly celosvětově jedny z nejvyšších. Stejně tak nejspíše naplní i limit EU, který stanovuje redukci celkových emisí skleníkových plynů minimálně do roku 2020 o 20 % (kosočtverec). Naopak se zatím ale nezdá, že by se ČR blížila ke splnění závazku EU snížit u rozvinutých států do roku 2020 emise o 30 % v porovnání s rokem 1990 (trojúhelník), který EU stanovila jako návrh budoucích emisních limitů po vypršení Kjótského protokolu.¹²⁷ V mezinárodním srovnání ČR navíc představuje druhého největšího znečišťovatele v rámci EU.¹²⁸

Graf č. 10.2: Vývoj agregovaných emisí skleníkových plynů a hrubého domácího produktu ve vztahu k redukčním cílům v ČR, 1990–2007 (bet LULUCF)

Zdroj: Zpráva o životním prostředí ČR v roce 2008 [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, prosinec 2009, s. 16.

Negativní vývoj emisí skleníkových plynů je způsoben zejména rostoucím množstvím emisí ze silniční dopravy. Příčinou celkově vysoké produkce skleníkových plynů ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi je relativně vysoký podíl energeticky náročné výroby

¹²⁷ Tamtéž, s. 15–16.

¹²⁸ Tamtéž, s. 18.

a stále značné spoléhání na tuhá paliva.¹²⁹ ČR totiž patří k nejhorším zemím v EU a OECD z hlediska energetické a materiálové náročnosti hospodářství na jednoho obyvatele a jednotku HDP. Podle zprávy OECD je spotřeba energie v českém hospodářství o 80 % větší než je průměr původních 15 členů EU.¹³⁰

Mezi faktory, které nejvíce ovlivňují životní prostředí, patří doprava. Ta působí jako hlavní znečišťovatel ovzduší, způsobuje zábor krajiny a ovlivňuje lidské zdraví. V ČR mají stále zdaleka největší podíl na přepravních výkonech osobní i nákladní druhy dopravy, které jsou nešetné k životnímu prostředí. Přibližně stejný podíl celkové osobní i nákladní dopravy (cca 75 %) je tvořen individuální automobilovou dopravou resp. silniční nákladní dopravou.¹³¹ Tento stav se nicméně nijak nevymyká průměrné situaci v EU, která je charakteristická dominancí environmentálně nešetných typů dopravy. Velkým ekologickým tématem je z hlediska dopravy také výstavba dopravní infrastruktury. Budování dálnic v ČR je dlouhodobě kritizováno z důvodu netransparentnosti a předražených nákladů.¹³² Stavba některých z velkých projektů dopravní infrastruktury je také cílem právního aktivismu národních i lokálních environmentálních organizací a různých sdružení místních obcí, které jako účastníci schvalovacích řízení podávají připomínky, odvolání a žaloby, a snaží se tak prosadit své požadavky ohledně těchto staveb.¹³³

Dlouhodobou ekologickou otázkou je dále i lesní hospodaření. Pouze mírně se zlepšujícím problémem českého lesnictví je stále vysoký podíl smrkových monokultur, které okyselují půdu, snižují biodiverzitu a mají nízkou odolnost.¹³⁴ Podíl listnatých stromů na celkové ploše lesů v ČR se zvyšuje velice mírně. V současnosti představují

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ OECD Environmental Performance Reviews – Czech Republic [online]. Organization for Economic Co-operation and Development, 2005.

¹³¹ Zpráva o životním prostředí ČR v roce 2008, s. 124 a 125.

¹³² Životní prostředí očima nevládních organizací. Příspěvky z podzimního oborového setkání ekologických nevládních organizací [online]. Zelený kruh – asociace ekologických organizací, říjen 2008, s. 20.

¹³³ Jednalo se např. o stavbu dálnice D8 v Chráněné krajinné oblasti České středohoří, obchvat Plzně na dálnici D5, dálnici D3 v Posázaví, rychlostní komunikace R35 v Chráněné krajinné oblasti Český ráj či R49 přes Vizovické vrchy.

¹³⁴ Tamtéž, s. 24.

listnáče přibližně čtvrtinu celkové plochy lesů.¹³⁵ České lesní hospodářství také široce provádí holosečnou těžbu, která se používá pro těžbu až 15 000 hektarů českých lesů ročně. Holosečná těžba má podle odborníků i neziskových organizací značně negativní vliv na lesní porost a půdu.¹³⁶ Mezi další problémy lesního hospodaření v ČR lze uvést přemnožení zvěře, která ničí zmlazení i vzrostlé stromy a zneumožňuje tak zlepšovat druhovou skladbu lesů.¹³⁷ Velká politická diskuze se také vede ohledně problematiky kůrovce v Národním parku Šumava. Většina vědců, vedení Národního parku Šumava a Ministerstvo životního prostředí podporovaly posléze uplatněnou strategii přirozené obnovy lesa v tzv. bezzásahových zónách Národního parku. Naopak někteří politici a zástupci hospodářských lesů požadovali asanaci kůrovcem napadených stromů.

Z hlediska naplňování politiky životního prostředí a jejích nástrojů jsou hlavními problémy neurčitost a přílišná obecnost hlavního koncepčního dokumentu české politiky životního prostředí – Státní politiky životního prostředí České republiky 2004–2010, nedostatečná provázanost a koordinace environmentální politiky s jinými politikami a propojení jejích cílů s praxí a roztržitost environmentální legislativy.

Podle Vyhodnocení plnění Státní politiky životního prostředí PŽP z roku 2007 je tento základní koncepční dokument formulován příliš obecně. Prioritní oblasti, na které se má česká politika životního prostředí zaměřit, jsou vytyčeny příliš široce a dotýkají se vlastně úplně všech možných oblastí environmentální politiky. Nejsou zde také ani stanoveny žádné priority z celkem 479 jednotlivých opatření, které by měly být plněny přednostně a mají hlavní důležitost.¹³⁸ I když si SPŽP stanovila jako jeden ze svých úkolů nebýt pouze resortním dokumentem a snažit se o větší začlenění environmentálního hlediska do jednotlivých sektorových politik, není tento cíl úplně uspokojivě naplňován. Stálým problémem je propojení i kvalitně formulovaných

¹³⁵ *Zpráva o životním prostředí ČR v roce 2008*, s. 82.

¹³⁶ *Životní prostředí očima nevládních organizací. Příspěvky z podzimního oborového setkání ekologických nevládních organizací*, s. 24.

¹³⁷ *Tamtéž*, s. 25.

¹³⁸ *Vyhodnocení plnění Státní politiky životního prostředí České republiky (za období 2004–2006)*, s. 5.

cílů s praxí či evaluace plnění environmentální politiky.¹³⁹ Někteří autoři upozorňují, že harmonizace s politikou EU zůstala pouze na formální úrovni a omezila se na rovinu právních úprav, přičemž ale nedošlo k praktické implementaci této politiky.¹⁴⁰

Z hlediska legislativy týkající se politiky životního prostředí je největším problémem její roztržitost a nepřehlednost. Problematika životního prostředí je upravena více než třiceti zákony a stovkou prováděcích předpisů. Nedostatkem je, že tyto právní úpravy nejsou dostatečně provázány. Na vině je spěšné přijímání zákonů v období před vstupem do EU, kdy Česká republika musela harmonizovat svoji legislativu s právem EU. Zastřešující zákon týkající se životního prostředí dosud v českém právním řádu chybí. Sice existuje již zmíněný Zákon o životním prostředí z roku 1992, ten ale představuje pouze obecný rámec ochrany životního prostředí a nereflktuje později přijatou legislativu, která dnes tvoří valnou většinu zákonů týkajících se ochrany životního prostředí.

10.5 Perspektivy politiky životního prostředí

Budoucí směřování české politiky životního prostředí bude jistě značně determinováno podobou této politiky na evropské i světové úrovni. Ekologie představuje jednu z nejvíce globalizovaných/evropeizovaných oblastí politiky a je a bude předmětem řady mezinárodních smluv a dohod. EU chápe problematiku životního prostředí jako jednu ze svých priorit a tak jí bude jistě i nadále věnovat značnou pozornost. Ze členství České republiky v Evropské unii neplyne pouze závazek přebírat a implementovat politiky EU v této oblasti, ale nabízí se jí i možnost tuto politiku aktivně tvořit. Česká republika tak může začít hrát aktivní roli v mezi-/nad-národní politice životního prostředí, tedy podobně jak se o to pokoušela na počátku 90. let.

Postavení politiky životního prostředí se bude odvíjet i od situace na domácí politické scéně. Z tohoto hlediska je důležité, jakou roli bude nadále hrát Strana zelených. S jejím nástupem se oblast životního prostředí stala důležitým tématem české politiky a SZ působila

¹³⁹ *Tamtéž*, s. 5.

¹⁴⁰ Např. JEHLIČKA, P. c. d., p. 40.

jako progresivní „tahoun“ v otázkách politiky životního prostředí. Pokud i nadále bude tato politická strana zastoupena v Poslanecké sněmovně ČR a bude schopna být součástí vládních koalic, bude to jistě ona, kdo bude značným způsobem ovlivňovat cíle české politiky životního prostředí.

Konkrétně budou v nejbližší době české environmentální politice vévodit nejspíše podobná témata jako doposud, a to klimatické změny a znečištění ovzduší. Potenciálně výbušným ekologickým tématem, které bude ČR v nejbližší době muset vyřešit, je otázka jaderné energetiky. Skupina ČEZ plánuje výstavbu dalších jaderných bloků ve stávajících jaderných elektrárnách Temelín a Dukovany. Proti tomuto plánu ale vystupuje řada environmentálních neziskových organizací i Strana zelených, pro kterou je jaderná energie nepřijatelná, a nesouhlasně se k českým jaderným elektrárnám vyjadřuje i sousední Rakousko.¹⁴¹ Pokračujícím problémem bude i vyhledávání úložiště vyhořelého jaderného paliva, které prozatím v ČR neprobíhá nijak snadno. Lze tak očekávat značnou veřejnou diskusi na téma další výstavby jaderných elektráren, která se přitom neomezí pouze na rámec České republiky ale bude značně internacionalizovaná.

10.6 Prameny a literatura

CÍSAŘ, O. *Politický aktivismus v České republice: Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.

Česká inspekce životního prostředí [online]. Česká inspekce životního prostředí, 2009 [cit. 2010-02-27]. <<http://www.cizp.cz/O-nas/Kdo-jsme>>.

FAGIN, A. – JEHLIČKA, P. Sustainable Development in the Czech Republic: A Doomed Process? *Environmental Politics*, Spring 1998, vol. 7, no. 1, pp. 113–128.

FAGIN, A. Environmental Protest in the Czech Republic: Three Stages of Post-Communist Development. *Czech Sociological Review*, 2000, vol. 8, no. 2, pp. 139–156.

Historie a poslání MŽP [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2008 [cit. 2009-05-07]. <<http://www.mzp.cz/cz/ministerstvo>>.

¹⁴¹ Více viz *Životní prostředí očima nevládních organizací. Příspěvky z podzimního oborového setkání ekologických nevládních organizací*, s. 7–9.

Hodnotící zpráva a posudky na ČR [online]. Evropská komise, 2009 [cit. 2009-05-07]. <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/publications/folder_18_cs.htm>.

HORÁK, M. Environmental Policy Reform in the Post-communist Czech Republic: the Case of Air Pollution. *Europe-Asia Studies*, 2001, vol. 53, no. 2, pp. 313–327.

INGLEHART, R. *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press, 1997.

JEHLIČKA, P. The Development of Czech Environmental Policy 1990–1995. *Czech Sociological Review*, 1999, vol. 7, no. 1, pp. 37–50.

JEHLIČKA, P. – TICKLE, A. Environmental Implications of Eastern Enlargement: The End of Progressive EU Environmental policy? *Environmental Politics*, 2004, vol. 13, no. 1, pp. 77–95.

JORDAN, A. – LIEFFERINK, D. *Environmental Policy in Europe: the Europeanization of National Environmental Policy*. London: Routledge, 2004.

KNILL, C. Environmental Policy. In PETERS, B. G. – PIERRE, J. Eds. *Handbook of Public Policy*. London, Thousand Oaks: Sage Publications, 2006, pp. 249–264.

KRUŽÍKOVÁ, E. EU Accession and Legal Change: Accomplishments and Challenges in the Czech Case. *Environmental Politics*, Spring 2004, vol. 13, no. 1, pp. 99–113.

MCCORMICK, J. *Environmental Policy in the European Union. The European Union Series*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2001.

MEZŘICKÝ, V. Teorie a praxe environmentální politiky. In MEZŘICKÝ, V. Ed. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha: Portál, 2005, s. 55–77.

MOLDAN, B. a kol. *Duhový program – Ozdravení životního prostředí České republiky*. Praha: Academia, 1991.

MOLDAN, B. a kol. *Životní prostředí České republiky: vývoj a stav do konce roku 1989*. Praha: Academia, 1990.

MOLDAN, B. *Podmaněná planeta*. Praha: Karolinum, 2009.

OECD Environmental Performance Reviews – Czech Republic [online]. Organization for Economic Co-operation and Development, 2005 [cit. 2009-05-07]. <http://www.oecd.org/document/37/0,3343,en_33873108_33873293_35865381_1_1_1_1,00.html>.

Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development [online]. Center for a World in Balance, 2009 [cit. 2009-05-07]. <<http://www.worldinbalance.net/intagreements/1987-brundtland.php>>.

PAVLÍNEK, P. – PICKLES, J. Environmental Pasts/Environmental Future in Post-Socialists Europe. *Environmental politics*, 2004, vol. 13, no. 1, pp. 237–265.

Posudek Komise k žádosti České republiky o přijetí do Evropské unie [online]. Evropská komise, 1997 [cit. 2009-05-07]. <<http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/posudek97.pdf>>.

Profil organizace [online]. CENIA – Česká informační agentura životního prostředí, 2009 [cit. 2009-05-07]. <[http://www.cenia.cz/_C12571B20041E945.nsf/\\$pid/MZPMSFGQWNOT](http://www.cenia.cz/_C12571B20041E945.nsf/$pid/MZPMSFGQWNOT)>.

- Rada vlády pro udržitelný rozvoj* [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2009 [cit. 2009-05-07]. <http://www.mzp.cz/cz/rada_vlady_pro_udrzitelny_rozvoj>.
- SLOCOCK, B. The Paradoxes of Environmental Policy in the Eastern Europe: The Dynamics of Policy-Making in the Czech Republic. *Environmental Politics*, Autumn 1996, vol. 5, no. 3, pp. 501–521.
- Státní fond životního prostředí ČR* [online]. Státní fond životního prostředí ČR, 2009 [cit. 2009-05-07]. <<http://www.sfzp.cz/sekce/92/statni-fond-zivotniho-prostredi-cr/>>.
- Státní politika životního prostředí České republiky 2004–2010* [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2004 [cit. 2009-05-07]. <[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika/\\$FILE/spzp%202004-2010.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika/$FILE/spzp%202004-2010.pdf)>.
- Tab.02.04. Emise základních znečišťujících látek do ovzduší v České republice* [online]. Český statistický úřad, 2009 [cit. 2009-05-07]. <http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0204.pdf>.
- Úsnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.*
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- VANDEVEER, S. D. – CARMIN, J. Assessing Conventional Wisdom: Environmental Challenges and Opportunities beyond Eastern Accession. *Environmental Politics*, Spring 2004, vol. 13, no. 1, pp. 315–331.
- Výhodnocení plnění Státní politiky životního prostředí České republiky (za období 2004–2006)* [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, 2009 [cit. 2009-05-07]. <[http://www.mzp.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPSSFKY3PCU](http://www.mzp.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPSSFKY3PCU)>.
- Zpráva o životním prostředí ČR v roce 2008* [online]. Ministerstvo životního prostředí ČR, prosinec 2009 [cit. 2009-05-07]. <[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zprava_zp_2008/\\$FILE/OPZP-Zprava_o_ZP_plne_zneni-20100304.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zprava_zp_2008/$FILE/OPZP-Zprava_o_ZP_plne_zneni-20100304.pdf)>.
- Životní prostředí očima nevládních organizací. Příspěvky z podzimního oborového setkání ekologických nevládních organizací* [online]. Zelený kruh – asociace ekologických organizací, říjen 2008 [cit. 2009-05-07]. <<http://www.zelenykruh.cz/dokumenty/zivotni-prostredi-ocima-nno.pdf>>.